KULTUURIMINISTEERIUM

Kultuuripärandi digitegevuskava 2024-2029

Tallinn 2024

Sisukord

SISSEJUHATUS 3
TEGEVUSKAVA EESMÄRK JA SEOS ARENGUDOKUMENTIDEGA 4
TEGEVUSKAVA EELARVE JA SISU 5
TEGEVUSKAVA TULEMUSED 15
TEGEVUSKAVA TÄITMISE JUHTIMINE 16
RISKID JA NENDE MAANDAMINE 18
LISAD 20
Lisa 1. Alamtegevused 21
Lisa 2. Eesmärgid ja mõõdikud 23

SISSEJUHATUS

„Kultuuripärandi digitegevuskava 2024–2029“ on jätk „Kultuuripärandi digiteerimine 2018-2023“ tegevuskavale. Lõppenud tegevuskava eesmärk oli teha 2023. aastaks digitaalselt kättesaadavaks kolmandik Eesti kultuuripärandist ja uuendada mäluasutuste info hoidmise taristut. Tegevuskava raames digiti dokumente, trükiseid, fotosid, filme ja esemeid. Selle tulemusena oli 2023. aasta lõpuks digitaalsena kättesaadav 42% Eesti mäluasutustes olevast kultuuripärandist. Samuti arendati muuseumide infosüsteemi MuIS, loodi üleriigiline e-laenutuse lahendus ning Eesti Rahvusringhääling ja Rahvusarhiiv hankisid lindirobotil paikneva arhiivi peegli teises geograafilises asukohas.

„Kultuuripärandi digiteerimine 2018–2023“ tegevuskava on pärandivaldkonna koostöö edulugu. Kultuuripärandi valdkonda õnnestus tuua 6,9 miljoni euro suurune Euroopa Regionaalarengu Fondi investeering. Tegevuskava kogueelarveks kujunes 9,7 miljonit eurot.

Kultuuripärandi koordineeritud digimine, ühtselt säilitamine ja avalikult kättesaadavaks tegemine vähendab dubleerimist, killustatust ja on ressursisäästlikum. Tegevuskava loomine aitas riiklikul, aga ka asutuste tasandil mõtestada terviklikult, millises suunas peab kultuuripärandi valdkond üheskoos liikuma. Samuti pani tegevuskava aluse kultuuripärandiasutuste tugevale koostööle, mida tuleb kindlasti jätkata.

Järgnevate aastate tegevuskava fookuses on digitaalse kultuuripärandi ehk digipärandi kasutaja. Jätkatakse kultuuripärandi digimist, kuid varasemast enam keskendutakse digipärandi kättesaadavuse parandamisele ja kasutatavuse suurendamisele. Digipärandi väärindamine ja uute kasutusviiside väljatöötamine toetab kultuuri- ja majanduskeskkonda ning aitab kaasa Eesti identiteedi elujõulisena püsimisele.

Tegevuskava tulemusel on 2029. aastaks meie mäluasutustes olevast kultuuripärandist digitaalsena kättesaadav 55% ning prioriteetsetest kinnismälestistest digitaalsena kättesaadav 21%. Tegevuskava kavandatud eelarve on 20,6 miljonit eurot.

Tegevuskava eesmärgi ja sihid sõnastas kultuuriministrile nõuandev Digitaalse Kultuuripärandi Nõukogu. Tegevuskava valmimisse panustasid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Rahvusraamatukogu, Eesti Rahvusringhääling, Muinsuskaitseamet, Rahvusarhiiv ning veel paljud mäluasutused üle Eesti.

TEGEVUSKAVA EESMÄRK JA SEOS ARENGUDOKUMENTIDEGA

10. novembril 2021. aastal tuli **Euroopa Komisjon** välja **soovitusega** (EL) 2021/1970 **ühise Euroopa kultuuripärandi andmeruumi kohta**, mille eesmärk on kiirendada kultuuripärandi digimist ning suurendada selle taaskasutust. Soovitus näeb ette riikliku arengudokumendi koostamist, milles esitatakse meetmed kultuuripärandiasutuste toetamiseks tipptehnoloogia kasutuselevõtul. Nii on võimalik muuta kultuuripärandi digimisprotsess ja digitaalne säilitamine ehk digisäilitamine tõhusamaks, parandada sisu kvaliteeti ning laiendada juurdepääsu, kasutamist ja taaskasutamist. Soovitusega seatakse liikmesriikidele konkreetsed sihid, mille kohaselt tuleks mh 2030. aastaks kolmemõõtmeliselt digida (edaspidi ka *3D-digida*) kõik ohustatud mälestised ja paigad ning 50% enimkülastatud mälestistest, pärandihoonetest, paikadest ja kultuuripärandi liikidest, mille digimismaht on seni olnud madal.

Strateegiadokumendis „**Eesti 2035**" rõhutatakse, et inimeste heaolu ja Eesti kultuuri kestmise huvides on oluline tähelepanu pöörata kultuurivaldkondade kättesaadavusele üle Eesti ja üle ilma rahvuskaaslaste kogukondades. Vajaliku muutusena tuuakse välja elujõulise kultuuriruumi tagamine, milleks võetakse kasutusele uued tehnoloogiad, et tõsta digikultuuri loomise, säilitamise ja kättesaadavuse kvaliteeti, mitmekesistada äriteenuseid ning hõlbustada digisisu uus- ja ristkasutust.

Digiühiskonna arengukava 2030 peab oluliseks, et Eesti kultuur on kogu maailmas digiteel hõlpsalt kättesaadav, tulevikuks talletatud ja aktiivselt (taas)kasutuses. Samuti rõhutatakse arengukavas, et kultuuri valdkonnas on vajalik jätkata kultuuripärandi hoogsa digimise ning digikultuuri loomise, säilitamise ja kättesaadavuse kvaliteeti tõstmisega, lisaks digisisu uus- ja ristkasutuse edendamisega.

Kultuuri arengukavas aastateks 2021–2030 on üheks eesmärgiks seatud, et Eesti rikkalik vaimne ja aineline kultuuripärand on hästi hoitud, uuritud ja teadvustatud, kultuuripärand on elavas kasutuses ja inimestele oluline, tagatud on kultuuripärandi pikaajaline füüsiline ja digisäilimine ning kättesaadavus. Arengukava tegevussuundades ning digikultuuri teemalehel on rõhuasetus seatud mh tehisaru ja teiste tänapäevaste tehnoloogiate kasutuselevõtule, digipärandi kättesaadavuse ja kasutatavuse parandamisele, digisisu uus- ja ristkasutusele ning digipärandi pikaajalisele säilitamisele.

Kultuuripärandi digitegevuskava eesmärk: **Eesti kultuuripärand on kõigile huvilistele digitaalsena kättesaadav[1], mugavalt kasutatav ning turvaliselt säilitatud**.

Tegevuskava alameesmärgid:

1. Arendame kultuuri kättesaadavust, et see oleks elavas kasutuses ja inimestele oluline.
2. Jätkame pärandi massdigimist koordineeritult ja lähtuvalt kasutajate huvidest.
3. Tagame pärandi säilimise tulevastele põlvedele, olenemata kriisidest maailmas.

Tegevuskava eesmärk ja alameesmärgid on seotud konkreetsete mõõdikutega, mis on esitatud tegevuskava lisas 2 „Eesmärgid ja mõõdikud".

[1] Arvestades seadustes sätestatud isikuandmete ja autoriõiguse kaitsest tulenevaid piiranguid.

TEGEVUSKAVA EELARVE JA SISU

Tegevuskava kogumaksumuseks on kavandatud 20,6 miljonit eurot 6 aasta jooksul. Tegevuskaval on 42 alamtegevust, millest 23 on digimisprojektid, 4 analüüsiprojektid, 13 arendusprojektid ja 2 muud tegevuskava eesmärgi saavutamist toetavad tegevused. Detailne ülevaade tegevuskava maksumusest ja ajakavast on esitatud lisas 1 „Alamtegevused“.

1. Arendame kultuuri kättesaadavust, et see oleks elavas kasutuses ja inimestele oluline

Hetkeolukord

Kasutajate ootused

Digipärand on huvilistele kättesaadav enam kui 20 keskkonnas. Kultuuriministeeriumi tellimusel ja Eesti Rahvusraamatukogu eestvedamisel viis KPMG Baltics OÜ 2022. aastal läbi “Digitaalse kultuuripärandi kättesaadavaks tegemise analüüsi”, kus toodi välja, et keskkonnad erinevad nii sisu, kasutatud standardite, objektide metaandmete kirjelduste, koostalitusvõime kui ka pakutavate teenuste osas. Sama tüüpi pärandiobjekte võib leida mitmest keskkonnast. Seega tuleb sarnase või seotud ainese leidmiseks külastada erinevaid portaale või andmebaase.

Analüüsi üks osa oli kasutajate ja mittekasutajate uuring, millest mh selgus, et pärandihuvilised näevad peamise probleemina informatsiooni kehva kättesaadavust. Kasutajad ei ole erinevate andmebaaside olemasolust teadlikud. Informatsiooni otsitakse tihti esmalt Google’ist ja kui seal puudub viide andmekogule, siis ei oska inimesed otsinguks suunduda ühessegi andmekogusse.

Teise probleemina rõhutati kasutajauuringus seda, et sama liiki kultuuripärandil võib olla mitu mäluasutusespetsiifilist ja erinevate märksõnadega kirjeldust, mis vähendab otsingu tulemuslikkust. Lisaks toodi välja autoriõiguste ja litsentsidega seonduvaid kitsaskohti. Näiteks ei saa kasutajad aru, mida tohib või ei tohi digiobjektidega teha. Põhjusteks võib olla nii kasutajate teadmatus, aga tihti ka litsentside puudumine andmeobjektidel või nende valesti määramine.

Analüüsis osalenud kasutajad tõid ootusena välja, et kultuuripärandit pakkuvad andmekogud peavad olema kasutajasõbralikud ja keskkondade arendamisse tuleb kaasata kasutajaid. Andmekogusid peab olema niivõrd lihtne kasutada, et puudub vajadus kasutajatoeks. Tehisaru kasutamises nähti positiivset mõju viidete genereerimisele, et muuta materjalide ristkasutust efektiivsemaks. Vajalikuks peeti andmete automaatset märksõnastamist ja objektide omavahelist seostamist krati abil. Digiainese rikastamine võiks toimuda kasutajate ja tehisaru koostöös, misläbi sisu kvaliteet ja leitavus paraneb.

Kultuuripärandiasutused on jooksvalt tegelenud oma andmebaaside ja portaalide arendamisega. Järgnevalt on kirjeldatud kultuuripärandiasutuste andmekogude hetkeolukorda ja lahendamist vajavaid probleeme.

Muuseumide Infosüsteem MuIS:

MuIS on maailmas ainulaadne nii oma funktsionaalsuse poolest kui ka selle tõttu, et on mõeldud kõigile Eesti muuseumidele, sõltumata nende omandivormist. Infosüsteem on üle kümne aasta vana, nii tehniliselt kui ka moraalselt iganenud, ja ei ole kasutajasõbralik ega efektiivne. Seetõttu alustas Muinsuskaitseamet „Kultuuripärandi digiteerimine 2018–2023" tegevuskava raames uue muuseumide infosüsteemi MuIS 2.0 arendustöid. Tegevuskava osana valmis arenduste I etapp.

Kultuurimälestiste register:

Kultuurimälestiste registrist (edaspidi *register*) leiab andmed kõigi Eestis riikliku kaitse all olevatest kultuurimälestistest. Lisaks on register oluline töövahend nii mälestise omanikule, mälestisel tööde tegijale kui muinsuskaitse valdkonnas töötajale. Register on kasutusel aastast 1995 ja kuigi seda on vastavalt võimalustele uuendatud, on see tänaseks nii tehniliselt kui sisuliselt aegunud. Registri kasutamine ei ole mugav ning see ei toeta efektiivselt mälestistega seotud tööd. Murekohaks on ka praegune digiainese hoidmise ja kättesaadavaks tegemise lahendus, mis ei taga pikaajalist säilitamist ega toeta materjali kasutamist.

Digitaalarhiiv DIGAR:

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR on oluline värav maailmas ainulaadsete väljaanneteni. DIGAR-i kasutusliides on tehniliselt ajast mahajäänud. Digitaalarhiivi teenused on kättesaadavad kolmest erinevast kasutusliidesest, mis on kasutajale ebamugav ja halduse seisukohalt ebamõistlik. Kogude kättesaadavust piirab arhiiviülese otsingu puudumine ning keerukas kasutusliideste haldus (sh muudatuste tegemine).

Väljaannete kataloogimine ja märksõnastamine:

Selleks, et väljaanded oleksid kõigile huvilistele leitavad ja kasutatavad, kirjeldab Eesti Rahvusraamatukogu käsitööna kõik oma kogus olevad ja uued saabuvad väljaanded (raamatud, noodid, kaardid, perioodika, heli- ja videosalvestised jm), aastas u 45 000 eksemplari. Igakuiselt laekub digitaalarhiivi u 60 000 uut artiklit (aastas u 700 000). Digifailide maht kasvab ajas märgatavalt. Praeguste vahenditega on tulevikus keeruline tagada materjalide kirjeldamine, märksõnastamine ja arhiveerimine. Töömahukas väljaannete kirjeldamise ja märksõnastamise protsess vajab automatiseerimist.

Mäluasutuste ontoloogiad:

Arhiivi infosüsteemis, muuseumide infosüsteemis, raamatukogude infosüsteemides kui ka mujal andmebaasides hallatakse klassifikaatoreid ja ontoloogiaid, millel on sarnane sisu, struktuur ja andmekoosseis. Kasutusel olevad klassifikaatorid ja ontoloogiad ei ole rist- ega taaskasutatavad, andmeid dubleeritakse. Seetõttu on nende koostamine ja haldamine kulukas. Väikses riigis nagu Eesti on mõistlik luua pärandivaldkondade ülesed ühised ontoloogiad.

Rahvakultuuri andmekogu:

Rahvakultuuri valdkonnas on seni paralleelselt kasutusel olnud kaks andmekogu: rahvakultuuri andmekogu (RAKU) ning laulu- ja tantsupeo register (ELTSA). Mõlemad andmekogud koguvad sarnaseid andmeid, seetõttu on loodud õiguslik alus ühise andmekogu loomiseks ning on alustatud ühise andmekogu arendustöödega. Kahe andmekogu eraldi ülalpidamine ja arendamine ning õigusliku regulatsiooni ajakohasena hoidmine on ressursimahukas.

Raamatukogude juhtimistöölaud (RAJU):

Raamatukogudel on riikliku statistika seadusest tulenev kohustus esitada Eesti Rahvusraamatukogule statistilisi andmeid oma tegevuse kohta. Eesti Rahvusraamatukogus kasutusel olev keskkond raamatukogustatistika esitamiseks on aegunud ja tehnoloogiliselt vananenud. Andmeid sisestatakse käsitsi. Kogutud andmeid saab kasutada ainult Eesti Rahvusraamatukogu spetsialisti vahendusel päringuid esitades. Andmete esitamisele ja töötlemisele kulub olulisel määral aega ja tööjõudu. Raamatukogudel puudub oma tegevuste analüüsimiseks ja juhtimisotsuste tegemiseks ühtsetel põhimõtetel toimiv juhtimistöölaud, mis koondaks vajaliku andmestu Eesti raamatukogude võrgu kohta ning võimaldaks raamatukogudel efektiivselt ja operatiivselt andmeid koguda, töödelda ja vahetada.

Ühtne üleriigiline raamatukogusüsteem (ÜÜRS):

Eestis on 2023. aasta seisuga 879 raamatukogu, ca 2118 raamatukogutöötajat, aastas tehakse 7,3 mln füüsilist ja 4,7 mln virtuaalkülastust ning 12 mln laenutust. Eestis on kasutusel kolm raamatukogusüsteemi, millel ei ole õiguslikku alust. Eesti Rahvusraamatukogu on läbi viinud kolm analüüsi: "Raamatukogusüsteemide kaasajastamise analüüs", „Raamatukoguteenuste ärianalüüs ning teenusedisain“ ja „Raamatukogusüsteemi detailanalüüs“. Analüüsid viitavad üheselt, et praegu raamatukogudes valitsev olukord, kus töö korraldamiseks ja teenuse pakkumiseks on kasutusel kolm erinevat raamatukogusüsteemi, ei ole jätkusuutlik, teenus on killustatud, kulukas, suures mahus dubleeriv ning on jäänud jalgu raamatukogude vajadustele ja arengule ega vasta kasutajate ootustele. Täna kasutusel olevad süsteemid on loodud aastaid tagasi ega vasta kaasaja nõuetele.

Eesmärk

Digipärandi kättesaadavuse arendamise eesmärk on parandada kultuuripärandi regionaalset kättesaadavust ning laiendada pärandi kasutamise potentsiaali loometegevuses ning teenuste arendamisel.

Tegevuskava raames viiakse ellu 13 arendusprojekti. Arendusprojektide eesmärk on parandada digipärandi kättesaadavust ja soodustada selle (taas)kasutust lähtudes kasutajate ootustest, kaasaegse disaini ja ligipääsetavuse põhimõtetest ning tehnoloogia arengust. Kasutajatena käsitletakse nii digipärandi lõppkasutajaid kui ka kultuuripärandiasutuste töötajaid, kes andmekogudega töötavad. Eesmärgini jõudmiseks arendatakse olemasolevate keskkondade funktsionaalsust ja kasutajakogemust, hangitakse ja arendatakse uusi andmekogusid ning automatiseeritakse protsesse.

Tegevused

Muuseumide infosüsteem MuIS 2.0:

MuIS-i arendamine jätkub uue tegevuskava raames ning kavandatud on II, III ja IV etapi elluviimine. Arendustööde eesmärk on tagada parem juurdepääs Eesti muuseumide kogudele ja luua muuseumidele nüüdisaegne tehnoloogiline lahendus, mis lihtsustaks neil oma kogude säilitamist ja haldamist. Avalik keskkond võimaldab tulevikus kiiresti ja mugavalt muuseumikogusid kasutada. Tänu lisanduvale iseteeninduskeskkonnale avanevad uued võimalused muuseumikogude ja muuseumidega suhestumiseks. Uus töökeskkond toetab parimal moel muuseumikogudega töötamist. MuIS 2.0 hooldamine ja arendamine on mugavam ning paindlikum.

Kultuurimälestiste registri analüüs ja arendus:

Läbi viiakse Kultuurimälestiste registri analüüs, mille käigus täpsustatakse olemasolevat olukorda, vajadusi ning kujundatakse nägemus kaasaegsest, efektiivsest ja kasutajasõbralikust registrist, mis arvestab eri kasutajagruppidega. Analüüs hõlmab koostööd ja ülesannete jagamist teiste riiklike infosüsteemidega. Muuhulgas analüüsitakse kultuurimälestiste registri ja ehitisregistri ühendamise võimalikkust. Analüüsi tulemustest lähtuvalt luuakse täpsem tegevuskava registri arendamiseks ning alustatakse arendustega. Sealjuures on oluline käesoleva tegevuskava osana leida lahendus digitaalse kultuuripärandi säilitamiseks ning mugavalt kättesaadavaks tegemiseks.

Digitaalarhiivi DIGAR uus kasutajakeskkond:

Uue digitaalarhiivi kasutajakeskkonna loomine võimaldab arenduste I etapis tuua kokku mitte ainult Eesti Rahvusraamatukogu kogud, vaid pakkuda digitaalarhiivi teenust ka väiksematele mäluasutustele, mis omakorda hoiab kokku ressursse ja vähendab kogude killustatust. Uue digitaalarhiivi kasutusliides on tänapäevane ja paindlik ning suurendab kogude leitavust, kättesaadavust ja taaskasutust. Kasutusele võetakse IIIF raamistik, millega tagatakse kasutajatele ja teistele institutsioonidele paremad võimalused kogude ristkasutuseks ja rikastamiseks (sh välismaiste kogudega).

DIGAR-i arendamise II, andme- ja kodanikuteaduse arendusetapis luuakse võimalused digipärandi uurimiseks, rikastamiseks ning taas- ja ristkasutamiseks, nii üksikute teoste kui suuremate kogumite tasemel. Digitaalarhiivi täiendatakse teadlaste vajadusi ja ootusi silmas pidades DIGAR-i teadlase vaatega, mille lisafunktsionaalsused võimaldavad eesrakenduses muuhulgas otsitulemusi visualiseerida, väiksemate andmehulkade eksporti, ainese annoteerimist ja märksõnastamist ning kasutajate kaasamist erinevatesse ühisloome projektidesse. Tagarakenduses tagatakse (andme)teadlastele ja digihumanitaaridele APIdel põhinevat andme- ja tekstikaevet, mis võimaldab koodirealt tehtavate päringute abil suurkorpuste loomist ning andmete silumist, väärindamist, uurimist, analüüsimist ja tulemuste visualiseerimist Eesti Rahvusraamatukogu digilabis. Euroopa Liidu teksti- ja andmekaeve direktiivile tuginedes võimaldatakse teadlastele motiveeritud mahus juurdepääsu kogu DIGAR-i kaudu kättesaadavaks tehtavale ainesele. Ainese metaandmed on avalikud, kättesaadavad üle IIIF-i protokolli ja kasutamiseks CC0 1.0 litsentsi alusel, avaandmed peegeldatakse digilabi ja riigi avaandmete portaali. DIGAR-i taristu failihoidlasse eraldatakse puhverpind teadlaste poolt loodud andmekogumite hoiustamiseks, st puudub vajadus mahukate andmekogumite liigutamiseks erinevate pindade vahel.

Automaatse kataloogimise ja märksõnastamise kratt:

Digiväljaannete kirjeldamine tuleb automatiseerida, hoidmaks kokku aega ja vähendamaks tööjõukulusid, tõstmaks andmekvaliteeti, rikastamaks andmeid, ning parandamaks ja laiendamaks otsinguvõimalusi. Tööprotsesside automatiseerimine võimaldab keskenduda põhiteenuse pakkumisele ja selle kvaliteedile. Eesti Rahvusraamatukogu arendab välja automaatse kataloogimise ja märksõnastamise krati digiväljaannete kirjeldamiseks. Lahendus on võimeline säilituseksemplari seaduse alusel laekunud trükieelsete failide pealt looma automaatsed kirjeldused ja tuvastama mh väljaande autori, pealkirja, ilmumisaasta, ilmumisandmed, märksõnad, väljaande laadi. Loodav lahendus toetab digipärandi säilitamist ja kättesaadavaks tegemist kaasaegsete ja kasutajasõbralike e-teenuste pakkumisega.

Mäluasutuste ühiste ontoloogiate loomine:

Eesti Rahvusraamatukogu viib läbi mäluasutuste ühiste ontoloogiate loomise analüüsi, millega vastatakse küsimustele: kas ja millistel tingimustel on mäluasutuste eesmärk, võtta kasutusele ühised sõnastikud, sisuliselt, tehniliselt, finantsiliselt ja organisatsiooniliselt saavutatav ning kuidas selle rakendamiseni kõige ratsionaalsemalt jõuda. Analüüsi järgselt on kavas mäluasutuste ühiste ontoloogiate rakendamine. Ühissõnastikud aitavad parandada mäluasutuste vahelist koosvõimet ning loovad eeldused semantilise ja IT koosvõime projektideks tulevikus. Projekt aitab kaasa andmete rist- ja taaskasutuse tagamisele. Ühissõnastikud teevad võimalikuks eri mäluasutuste avaandmete ristviitamised ja avaandmete ühisosa, mille põhjal saab luua ühendpäringuid üle kõigi mäluasutuste.

Rahvakultuuri andmekogu:

Rahvakultuuri andmekogu arendusprojekti eesmärk on ühendada rahvakultuuri andmekogu (RAKU) laulu- ja tantsupeo registriga (ELTSA). Kahe erineva andmekogu asemel luuakse ühtne andmekogu, mis täidab seniseid RAKU andmekogu funktsioone ning toetab laulu- ja tantsupeo korraldamisega seotud funktsioone. Andmekogu on aluseks Kultuuriministeeriumile ja kohalikele omavalitsustele poliitika kujundamisel ning on efektiivne tööriist rahvakultuuriga seotud toimingute läbiviimisel ja statistika kogumisel. Sellega tagatakse laulu- ja tantsupidude korraldamisega seotud andmete kogumine ja kasutajate isikuandmete kaitse.

Failide massloovutuse lahendus:

Eesti Rahvusraamatukogus on välja arendatud massdigimise käigus loodavate digiobjektide vastuvõtulahendus, mis edastab materjale olemasolevasse digitaalarhiivi. Eesti Rahvusraamatukogu on juurutamas uut digitaalarhiivi, milles objektide struktuur, metaandmed ja liidestused väliste rakendustega tagavad kultuuripärandi pikaajalise ja efektiivse säilitamise. Tuleb luua uus failide massloovutuse lahendus, mis võimaldab automatiseeritult vastu võtta ja valideerida massdigimise käigus loodud digiobjekte. Loodud lahendus on jätkusuutlik ja ei vaja järgmiste massloovutusprojektide puhul uuendamist.

Raamatukogude juhtimistöölaud (RAJU):

Eesti Rahvusraamatukogu raamatukogude juhtimistöölaua (RAJU) loomise projekti raames disainitakse koostöös raamatukogudega nende ootustele vastav, atraktiivne, kasutajasõbralik ja lihtne e-teenus, mis arvestab ka ligipääsetavuse nõuetega. Juhtimistöölaua funktsionaalsused on tänapäevased. Tehnoloogiline platvorm arendatakse põhimõttel, mis sobiks Kultuuriministeeriumi haldusala üleseks kasutamiseks ja laiendamiseks. RAJU projekt loob eeldused ja tänapäevased tehnoloogilised võimalused esmajärjekorras raamatukogudes ja seejärel teistes kultuuriasutustes andmepõhisteks juhtimisotsusteks. Asjakohastel andmetel põhinevad otsused aitavad ka teenuseid ja seeläbi kultuuripärandi kättesaadavust ning kasutatavust edendada.

Ühtne üleriigiline raamatukogusüsteem (ÜÜRS):

Eesti Rahvusraamatukogu viib koostöös MTÜ Raamatukoguvõrgu Konsortsiumi (*edaspidi ELNET Konsortsium*) ja avalik-õiguslike ülikoolide raamatukogudega läbi ühtse üleriigilise raamatukogusüsteemi (ÜÜRS) baasfunktsionaalsuste hankimise ja juurutamise protsessi vastavalt osapoolte vahel sõlmitud koostööleppele. Riigihanke ettevalmistamisel ja läbiviimisel peetakse silmas, et ÜÜRS-i tööle rakendumisel on tagatud kõigi raamatukogutüüpide (rahvaraamatukogud, teadusraamatukogud, erialaraamatukogud, kooliraamatukogud, rahvusraamatukogu) baasvajadused.

ÜÜRS-i hankimise perioodiks moodustatakse kõiki raamatukogutüüpe ja raamatukogude omanikke kaasavad erineva otsustustasandi organid: hankekomisjon, projektinõukogu ja eri raamatukogutüüpide spetsialistidest koosnev ekspertgrupp. Paralleelselt tegutseb raamatukogusüsteemi töörühm, mille ülesandeks on detailsete funktsionaalsuste kirjeldamine, valideerimine ning lahenduste analüüs lähtuvalt eri raamatukogutüüpide vajadustest. Lisaks moodustatakse raamatukogude ja nende omanike esindajatest koosnev juhtorgan, raamatukogude andmekogu nõukoda, mille eesmärk on eelarve ja strateegiliste ülesannete välja töötamine ning täitmise jälgimine ning eelarvevajaduste kinnitamine.

RaRa vastutab rahvaraamatukogu seaduse eelnõu alusel rahvaraamatukogude ja ÜÜRS-iga teenuslepingu alusel liitunud asutuste (nt muuseumid) tööks vajalike arenduste prioritiseerimise, riigihanke korraldamise, ÜÜRS-i juurutamise ning rahvaraamatukogude tööks vajalike arenduste elluviimise ning edasise jätkusuutlikkuse tagamise eest. RaRa vastutab riigihanke käigus rahvaraamatukogudele vajalike, baasfunktsionaalsusele lisanduvate sisulahenduste hankimiseks vajaliku täiendava eelarve taotlemise, arenduste juurutamise eest, et tagada andmekogu jätkusuutlikkus.

Rahvaraamatukogude jaoks vajalike lisaarenduste rahastamisettepanek esitatakse Kultuuriministeeriumi valitsemisala IT Nõukogule heaks kiitmiseks. Arenduste rahastamine toimub Kultuuriministeeriumi eraldatavatest või muudest vahenditest.

Baasfunktsionaalsuste hankimine toimub Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika fondide toetuse eest. RaRa on ÜÜRS-i projektis Kultuuriministeeriumi valdkondliku digipöörde raames Kultuuriministeeriumi partner ning Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika fondide toetuse saaja ja kasutaja.

ELNET Konsortsium vastutab riigihanke käigus eristuvate ja teadusraamatukogude tööks vajalike eripäraste arenduste prioritiseerimise, riigihanke korraldamise, vastavate arenduste elluviimise ning edasise jätkusuutlikkuse tagamise eest. ELNET Konsortsium vastutab teadusraamatukogudele vajalike baasfunktsionaalsusele lisanduvate sisulahenduste hankimiseks vajaliku täiendava eelarve, arenduste juurutamise ning edasise jätkusuutlikkuse tagamise eest.

Avalik õiguslike ülikoolide raamatukogude jaoks vajalikud lisaarendused lepitakse kokku avalik-õiguslike ülikoolide ning Haridus- ja Teadusministeeriumiga ning nende arenduste rahastamine toimub Haridus- ja Teadusministeeriumi eraldatavatest või muudest eelarvevahenditest.

Eesti Rahvusraamatukogu arendab välja ja juurutab lõppkasutajale mõeldud ühise avaliku e-kataloogi MIRKO, mida on võimalik lõpptarbijale teenuse pakkumiseks kasutada kõikidel ÜÜRS-iga liitunud raamatukogudel.

ELNET Konsortsium arendab välja ja juurutab ELNET Konsortsiumi liikmetele ja partneritele mõeldud kasutajaliidese, mida on võimalik kasutada kõikidel ELNET Konsortsiumi liikmetel ja partneritel.

Projekti tulemusena konsolideeritakse raamatukoguteenuse baasfunktsionaalsus ÜÜRS-i ning arendatakse välja raamatukoguvõrgu poolt ühiste ootustena kirjeldatud funktsionaalsused. Tänu ÜÜRS-ile tõuseb raamatukoguteenuste kvaliteet ja kasutajate rahulolu, tõhustatakse tööprotsesse ja optimeeritakse kulusid raamatukoguteenuse pakkumisel. Laieneb ja paraneb väljaannete kättesaadavus üle Eesti. Raamatukoguteenused on osa sündmuspõhistest teenustest. Uus lugejatele mõeldud e-kataloog on atraktiivne, kasutajasõbralik ja lihtne kasutada ning arvestab ligipääsetavuse nõuetega.

Digipärandi kättesaadavuse laiendamine ja kasutuse suurendamine

Eelpool nimetatud arendusprojektid parandavad eri infosüsteemide, andmebaaside ja portaalide kasutajakogemust. Sellest aga ei piisa, et digipärandi kättesaadavus ja aktiivne kasutus suureneksid. Tegeleda tuleb digipärandi (taas)kasutuse võimaluste potentsiaali loomisega, kasutajate ja mittekasutajate teadlikkuse tõstmisega ning kultuuripärandiasutuste töö tulemuslikkuse, kasutajate rahulolu ning digipärandi majandusliku mõju hindamisega.

Digipärandi (taas)kasutuse võimaluste potentsaali loomine hõlmab ühelt poolt digipärandile ligipääsu pakkuvate platvormide arendamist. Teisalt on see tugevalt seotud eri kasutajagruppide ning mittekasutajate teadlikkuse tõstmise ning oskuste arendamisega. Riigi ja kultuuripärandiasutuste ülesanne on luua võimalused ja pakkuda tööriistu digipärandi kasutamiseks loometegevuses ning teenuste arendamisel. Tegevuskava raames on kavas läbi viia koolitusi, seminare ja töötubasid kultuuripärandiasutuste töötajatele ning kasutajatele ja mittekasutajatele. Nimetatud tegevuste eesmärgiks on laiendada sihtrühmade teadlikkust meie kultuuripärandiasutustes olevast digipärandist, õiguslikest regulatsioonidest ja litsentsidest digipärandi kasutamisel, digipärandi kasutuspotentsiaalist, jagada Eesti-siseseid ja rahvusvahelisi parimaid praktikaid, anda oskused digipärandi otsimiseks ja kasutamiseks ning uute tehnoloogiate rakendamiseks.

Kultuuripärandiasutuste töö tulemuslikkuse, kasutajate rahulolu ning digipärandi majandusliku mõju hindamiseks töötatakse välja mõõdikud, mida on täpsemalt kirjeldatud tegevuskava tulemuste peatükis.

2. Jätkame pärandi massdigimist koordineeritult ja lähtuvalt kasutajate huvidest

Hetkeolukord

Riigi hallatavates mäluasutustes on kokku üle 900 miljoni Eesti kultuuri jaoks olulise pärandi objekti, mis väärivad digimist. 2018. aastaks oli digitaalsena kättesaadav vaid ca 10% kultuuripärandist. „Kultuuripärandi digiteerimine 2018–2023“ tegevuskava tulemusena tõusis kultuuripärandi kättesaadavus digitaalselt 42%-ni.

Tänaseks on kättesaadav kriitiline mass kultuuripärandi digisisu, mis haarab digitud materjali terviklikult üle viie kultuuripärandi liigi: dokumendid, trükised, esemed, fotod ja filmid. 2023. aastal lõppenud kultuuripärandi digiteerimise tegevuskava ega ka teised pärandi massdigimise projektid ei ole tegelenud aga näiteks esemete, kinnismälestiste või arheoloogilise materjali 3D-digimisega. Kultuuripärandiasutused ja eraettevõtted on teinud esimesi katsetusi kultuuripärandi 3D-digimisega, kuid riiklik koordineerimine on seni puudunud.

Euroopa Komisjoni 10.11.2021 soovituse (EL) 2021/1970 ühise Euroopa kultuuripärandi andmeruumi kohta üheks eesmärgiks on kiirendada kultuuripärandi 3D-digimist. Soovitusega seatakse liikmesriikidele konkreetsed sihid, mille kohaselt tuleks mh 2030. aastaks 3D-digida kõik ohustatud mälestised ja paigad ning 50% enimkülastatud mälestistest, pärandihoonetest, paikadest ja kultuuripärandi liikidest, mille digimismaht on seni olnud madal.

2023. aasta kevadel kutsusid Euroopa Komisjon ja Europeana ellu Twin it! kampaania, mille raames kutsuti liikmesriikide kultuuriministeeriume üles 3D-digima ühe kultuuriväärtusliku objekti ja esitama selle Europeanasse. Üleskutse tulemusel sündis üleeuroopaline sümboolne

ja kõrgekvaliteediline 3D-digitud pärandi kollektsioon. Kampaania eesmärgiks oli näidata, kui heal tasemel ja innovaatiline on liikmesriikide kultuuripärandi valdkond ning kuidas saab digipärandit väärindada. Kultuuriministeerium koos Muinsuskaitseametiga valis 3D-digimiseks välja Tartu Tähetorni, mis ühena kahest Eesti kultuurobjektist kuulub UNESCO maailmapärandi nimekirja. Tartu Tähetorni 3D-digimist teostasid Archaeovision OÜ, Geodeesia24 OÜ ja dataCap OÜ, vedas eest Muinsuskaitseamet ja toetas Kultuuriministeerium. Muinsuskaitseamet käsitles Twin it! kampaanias osalemist ühtlasi ka kinnismälestise 3D-digimise pilootprojektina, mis aitab kavandada tulevasi esemete ja kinnismälestiste 3D-digimise projekte.

Kultuuripärandi kahemõõtmelise digimisega (edaspidi ka *2D-digimisega*) ja 3D-digimisega tuleb jätkata, kuna ühelt poolt ootavad kasutajad pidevalt uuenevaid ja täienevaid digikogusid. Teisalt on digimine oluline ka pärandi pikaajalise säilimise seisukohast.

Eesmärk

Tegevuskava tulemusel on 2029. aastaks meie mäluasutustes olevast kultuuripärandist digitaalsena kättesaadav 55% ning prioriteetsetest kinnismälestistest digitaalsena kättesaadav 21%.

Tegevused

Digimisprojektide kavandamiseks viis Kultuuriministeerium 2022. aastal läbi kaardistuse 70 mäluasutuse seas. Kaardistuse eesmärk oli välja selgitada suurima kasutajate huviga kogud ja kollektsioonid, mis digimist väärivad. Kaardistusele vastasid 34 mäluasutust. Pärandivaldkondade juhid Eesti Rahvusraamatukogust, Eesti Rahvusringhäälingust, Muinsuskaitseametist ja Rahvusarhiivist valisid kaardistuse tulemuste alusel välja digitavad kogud ja kollektsioonid ning valmistasid koostöös teiste mäluasutustega ette massdigimise projektid. Digitakse ja kättesaadavaks tehakse see osa Eesti mäluasutuste kultuuripärandist, mille kasutusväärtus on Eesti ettevõtete, elanike ja mäluasutuste poolt kõige selgemini väljendatud (nt uurimisteemades, õppekavades, koopiate ja digiteerimise tellimustes).

Tegevuskava raames jätkatakse dokumentide, trükiste, esemete, fotode ja filmide 2D-digimist. Lisaks alustatakse esemete ja kinnismälestiste koordineeritud 3D-digimist.

Kinnismälestiste 3D-digimise projektide kavandamiseks koostas Muinsuskaitseamet prioriteetsete kinnismälestiste nimekirja. Kinnismälestisi on kokku 13 373, millest prioriteetseid 233. Prioriteetsete kinnismälestiste hulka kuuluvad nii ehitis-, ajaloo- kui arheoloogiamälestised. Tegevuskava raames on kavas 3D-digida 50 kinnismälestist, mis on 21% prioriteetsetest kinnismälestistest.

Eestis puuduvad kultuuripärandi 3D-digimise kriteeriumid ja tehnilised tingimused. Kinnismälestiste ja esemepärandi 3D-digimise kriteeriumite kokku leppimiseks, tehniliste tingimuste välja töötamiseks ning 3D-mudelite kättesaadavaks tegemise ja pikaajalise säilitamise lahenduste leidmiseks teostatakse kinnismälestiste ja esemepärandi 3D-digimise analüüs.

Eesti mäluasutuste kogudes on väga palju fotopärandit, mille olemasolu või seisukord pole selge. Samas on fotopärand üks suurima kasutushuvi ja -potentsiaaliga pärandiliik. Samuti on fotonegatiivid väga kergesti hävivad. Fotopärandi seisukord tuleb tuvastada ja hinnata, misjärel

on võimalik kavandada selle digimine, digitaalselt kättesaadavaks tegemine ja pikaajaline säilitamine. Unikaalse fotopärandi olukorra väljaselgitamiseks ning fotopärandi digimisvajadusele hinnangu andmiseks teostatakse fotopärandi hetkeolukorra analüüs.

Tegevuskava raames viiakse ellu 19 2D-digimisprojekti ning 4 3D-digmisprojekti. Digimisprojekte veavad eest Eesti Rahvusringhääling, Eesti Rahvusraamatukogu, Eesti Rahva Muuseum, Eesti Ajaloomuuseum, Eesti Meremuuseum, Muinsuskaitseamet ja Rahvusarhiiv. Oma kogudega on kaasatud mäluasutused üle kogu Eesti.

3. Tagame pärandi säilimise tulevastele põlvedele, olenemata kriisidest maailmas

Hetkeolukord

Digitaalse Kultuuripärandi Nõukogu kutsus 2022. aastal kokku digitaalse pikaajalise säilitamise töörühma. Töörühm tõi välja, et hetkel ei kuulu digipärand kriitiliste andmekogude nimistusse ja seega ei kuulu kultuuriandmed riigi loodud andmesaatkondade koosseisu. Arvestades maailmas toimuvaid sündmusi nagu Ukraina sõda ja kliimamuutustest tingitud looduskatastroofid, tegi töörühm ettepaneku kaaluda uuesti, kas digipärand passiivsäilituse tasandil võiks kuuluda andmesaatkondade koosseisu või tuleks leida digipärandi säilitamiseks väljaspool riigi piiri teine lahendus.

2023. aastal lisati Kultuuriministeeriumi algatusel Eesti Euroopa Liidu poliitika 2023–2025 prioriteetide hulka: „Kultuuri säilitamiseks, arendamiseks ja kättesaadavuse tagamiseks peavad ELi tasandi algatused toetama teoste ja kultuuripärandi digitaliseerimist, sh digitaalsete vahendite väljatöötamise, rakendamise (nt Europeana), masinloetavuse tagamise ja digipädevuse arendamise abil. Samuti tegutseme selle nimel, et ELis loodaks kõigile liikmesriikidele võimalus digiteeritud kultuuripärandi säilitamiseks ka väljaspool liikmesriiki.“

Eesmärk

Kultuuriministeeriumi eesmärk on kujundada Eesti seisukohad ja seejärel leida lahendused digipärandi pikaajalise säilitamise korraldamiseks väljaspool riigipiiri Euroopa Liidus.

Tegevused

Eesti seisukohtade kujundamiseks kaardistati Euroopa Komisjoni ekspertgrupis (*Expert Group on a common European Data Space for Cultural Heritage - CEDCHE*) liikmesriikide parimaid praktikaid digipärandi pikaajalisel säilitamisel. Kaardistusest selgus, et riigid on seni tegelenud põhiliselt riigisisese säilitamise korraldamisega. Teatud riikides säilitavad mõned mäluasutused teatud hulka pärandist teises riigis, kuid tegu pole koordineeritud tegevusega. Kõik kaardistusele vastanud riigid on üle-euroopalisest lahendusest huvitatud.

Kultuuriministeerium kutsus 2024. aastal kokku Eesti seisukohtade kujundamiseks ja järgnevate tegevuste kavandamiseks töörühma Digitaalse Kultuuripärandi Nõukogu juurde, kuhu kuuluvad eri ministeeriumide ja kultuuripärandiasutuste esindajad. Eesti seisukohad kujundati ja järgmised konkreetsed tegevused kavandati 2025. aasta I poolaastal. Eesti

seisukohad kooskõlastasid Digitaalse Kultuuripärandi Nõukogu, Haridus- ja Teadusministeerium ning vaikimisi Justiits- ja Digiministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Rahandusministeerium. Seisukohad kiitsid heaks Vabariigi Valitsus ja Riigikogu Euroopa Liidu Asjade Komisjon.

Kultuuriminister esitas Eesti seisukohad ametliku pöördumisega Euroopa Komisjonile. Pöördumise järel kutsus Euroopa Komisjoni sidevõrkude, sisu ja tehnoloogia peadirektoraat (DG CNECT) kokku CEDCHE juurde digipärandi säilitamise fookusgrupi. Fookusgruppi kuuluvad CEDCHE ning liikmesriikide kultuuripärandiasutuste ja ministeeriumide esindajad. Fookusgrupi eesmärgiks on analüüsida digipärandi üle-euroopalise piiriülese säilitusteenuse võimalikkust ning potentsiaalseid lahendusi. Eesti veab alates 2025. aastast koos DG CNECT-iga fookusgrupi tööd eest.

Paralleelselt üle-euroopalise lahenduse väljatöötamisega on Kultuuriministeeriumil plaanis 2026. aastal kavandada Eesti digipärandi riigipiiriülese säilitamise lahendus seniks, kuni EL tasandil veel riigipiiriülese säilitamise lahendust ellu rakendatud pole.

TEGEVUSKAVA TULEMUSED

Tegevuskava tulemusel on 2029. aastaks meie mäluasutustes olevast kultuuripärandist digitaalsena kättesaadav 55% ning prioriteetsetest kinnismälestistest digitaalsena kättesaadav 21%.

Digitud sisu haldamist ja kasutamist toetavad tegevuskava raames arendatud muuseumide infosüsteem MuIS 2.0, kinnismälestiste register, digitaalarhiivi DIGAR uus kasutajakeskkond, automaatse märksõnastamise ja kataloogimise kratt, failide massloovutuse lahendus, ühtne üleriigiline raamatukogusüsteem ÜÜRS ning mäluasutuste ühiste ontoloogiate rakendamine.

Rahvakultuuri andmekogu arendusprojekt aitab vaimse kultuuripärandi valdkonnas tööprotsesse automatiseerida, tõhustada, statistikat koguda ning seeläbi paremaid juhtimisotsuseid teha. Raamatukogude juhtimistöölaua RAJU arendusprojekt loob eeldused ja tänapäevased tehnoloogilised võimalused andmepõhisteks juhtimisotsusteks, mis aitavad teenuseid ja seeläbi kultuuripärandi kättesaadavust ning kasutatavust edendada.

Informatsioon loodud digipärandi objektide kohta tehakse kättesaadavaks avaandmetena, eeldatavalt linkandmete formaadis ja publitseeritakse ka riigi avaandmete portaalis. Sisuobjektid, mis ei ole teosed autoriõiguse seaduse mõistes või teosed, mis ei ole enam kaitstud autoriõigustega või mille osas on saavutatud litsentsikokkulepe autoriga, tuuakse vabakasutusse valdkondlike ja asutuste portaalide kaudu. Võimalusel on soetatud vajalikud õigused teoste avalikuks levitamiseks ja laiendatud võimalusi kaitstud teoste hariduslikel ja teaduslikel eesmärkidel kasutamiseks. Masinloetavuse võimaluse laiendamine muudab pärandi sisu töödeldavaks ja ristkasutatavaks koos teiste allikate andmetega. Digisisu kasutavaid e-teenuseid on tõhustatud nii valdkonna asutuste poolt kui ka koostöös konkreetseid sihtrühmi teenindavate partneritega.

Laienenud on kultuuripärandiasutuste teadlikkus säilitamise võimalustest ning digipärandit taas- ja ristkasutatakse nii ärilistel kui ka mitteärilistel eesmärkidel, luues kasutusvõimalusi erinevates valdkondades – alates meedia- ja mängusektorist, loomemajandusest (nt disain, käsitöö), turismist (nt liitreaalsuse rakendused) ning lõpetades hariduse ja teadusega (õppetöö, teadus- ja uurimistegevusega seotud infosisu, innovaatiliste haridusrakenduste, digiõpikute jms loomine, kultuuriajaloo uurimine uute digitaalsete meetoditega).

Kultuuripärandiasutuste töö tulemuslikkuse, kasutajate rahulolu ning digipärandi majandusliku mõju hindamiseks töötatakse 2026. aastal välja vastavad mõõdikud:

1) Digipärandile ligipääsu pakkuvate platvormide kasutus ja kasutajaprofiilid;
2) Kasutajate rahulolu digipärandile ligipääsu pakkuvate platvormidega, sh digipärandi kasutusjuhud;
3) Elanike teadlikkus digipärandi kasutamise võimalustest, sh mittekasutajate uurimine;
4) Digipärandi majanduslik mõju ja efektiivsus.

Kuna kultuuripärandi digimine on arvestades tänapäevast tehnoloogia arengut ja digitaliseerumist erinevates eluvaldkondades üks paremaid ning osal juhtudel ka ainuke vahend tagamaks, et pärand kui tervik on säilitatud selleks kõige sobivamate vahenditega ning tehtud kättesaadavaks võimalikult paljudele huvirühmadele, panustab projekt oluliselt Eesti põhiseadusest tulenevale kohustusele tagada eesti rahvuse ja kultuuri säilimine läbi aegade. Lahendatud on digipärandi pikaajaline säilitamine väljaspool riigipiiri.

Kõik tegevuskava mõõdikud on kirjeldatud lisas 2 „Eesmärgid ja mõõdikud“.

TEGEVUSKAVA TÄITMISE JUHTIMINE

Tegevuskava juhitakse ja rahastatakse Kultuuriministeeriumi valitsemisala digipöörde kaudu. „Kultuuripärandi digitegevuskava 2024-2029“ projektid on osa Kultuuriministeeriumi valitsemisala digipöörde tegevuskavast. Tegevuskava projektide rahastustaotlused ning aruandluse kinnitab Kultuuriministeeriumi haldusala infotehnoloogia nõukogu (edaspidi *IT Nõukogu*). IT Nõukogusse kuuluvad Kultuuriministeeriumi kantsler, infotehnoloogia valdkonna juht, kultuuriväärtuste asekantsler, kultuurilise mitmekesisuse asekantsler, spordi asekantsler, strateegia- ja innovatsiooniosakonna juhataja, finantsosakonna juhataja, infoturbejuht.

Kultuuriministeeriumi IT Nõukogu moodustati 2021. aastal Kultuuriministeeriumi haldusala infotehnoloogia valdkonna (sh infoturbe) tegevuse arendamiseks ja toimimiseks.

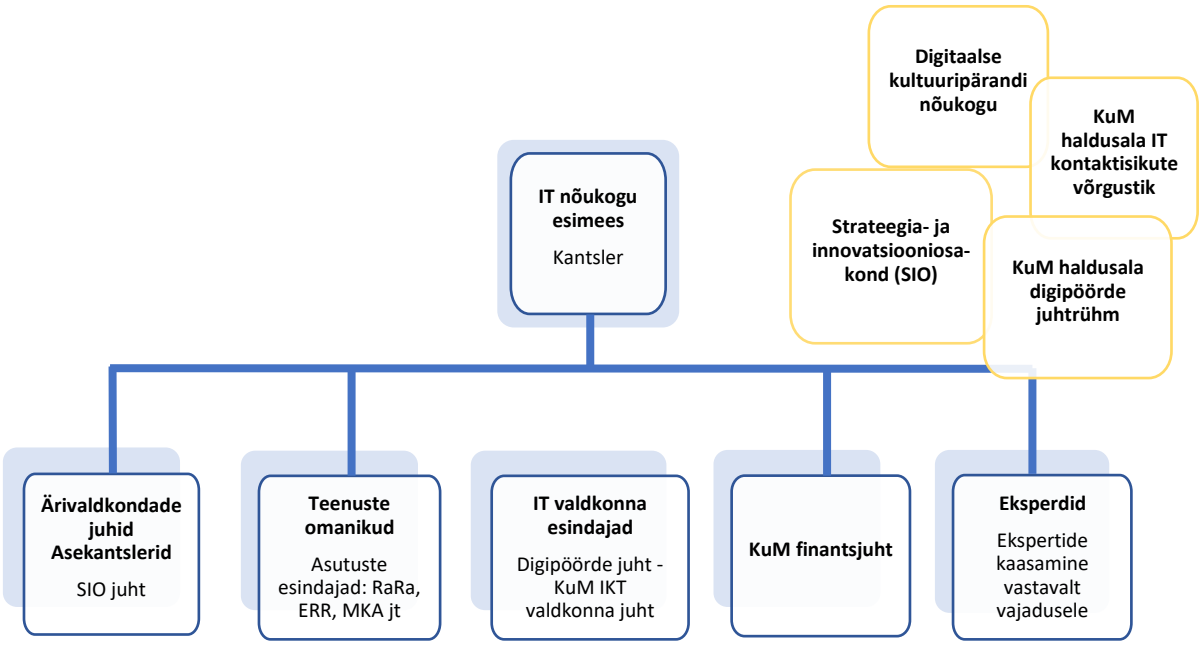

Joonis 1. Kultuuriministeeriumi IT Nõukogu juhtimisskeem

Tegevuskava projektide rahastamiseks ja seiramiseks sõlmib Kultuuriministeerium projekte ellu viivate asutustega partnerluslepingud, milles sätestatakse poolte õigused ja kohustused valdkondliku digipöörde tegevuskavas toodud tegevuste elluviimisel.

Kultuuriministeeriumi haldusala digipöörde elluviimise koordineerimiseks ja seiramiseks moodustati 2023. aastal Kultuuriministeeriumi valitsemisala digipöörde juhtrühm, kuhu kuuluvad Kultuuriministeeriumi strateegia- ja innovatsiooniosakonna IKT valdkonna juht, kultuuriväärtuste osakonna digitaalse kultuuripärandi nõunik, kunstide osakonna audiovisuaal- ja digikultuuri nõunik, kultuurilise mitmekesisuse osakonnajuhataja, strateegia- ja innovatsiooniosakonna IT projektijuhid ning projekte ellu viivate asutuste (digipöördes partnerid) esindajad. Digipöörde juhtrühma ülesanded on digipöörde:

1. elluviimiseks vajalike ülesannete ja tegevuskava koostamine ja eelarve kooskõlastamine ning vajadusel muudatusettepanekute tegemine;
2. perioodide kavandamine, vajaduste kokku koondamine ja ettepanekute koostamine Kultuuriministeeriumi valitsemisala IT nõukogule;

3. tegevuste koordineerimine, osapoolte vahelise koostöö korraldamine ja erimeelsuste lahendamine;
4. tegevuskava seire, tulemite ja vahearuannete heaks kiitmine;
5. tulemite (sh vahetulemite) ja uue perioodi vajaduste tutvustamine Kultuuriministeeriumi valitsemisala IT nõukogus (juhtrühma sisendit tutvustab juhtrühma juht);
6. tegevuskava elluviimisega seotud jooksvate küsimuste arutamine.

Tegevuskava eesmärgi ja sihid sõnastas kultuuriministrile nõuandev Digitaalse Kultuuripärandi Nõukogu 2023. aastal. Tegevuskava valmimisse panustasid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Eesti Rahvusraamatukogu, Eesti Rahvusringhääling, Muinsuskaitseamet, Rahvusarhiiv ning veel paljud mäluasutused üle Eesti.

Tegevuskava peavastutaja on Kultuuriministeerium. Kultuuriministeerium on nimetanud tegevuskava kui terviku juhtimiseks projektijuhi, kes vastutab tegevuskava kui terviku tulemuste saavutamise eest. Konkreetsete tööde hanked korraldavad projektide elluviijad, kes on Kultuuriministeeriumi digipöörde tegevuskava mõistes Kultuuriministeeriumi partnerid. Tegevuskava projektid koos eelarve ja ajaraamiga on kirjeldatud lisas 1 „Alamtegevused“.

Projektide elluviijad on:

1. Eesti Rahvusraamatukogu
2. Eesti Rahvusringhääling
3. Eesti Rahva Muuseum
4. Eesti Meremuuseum
5. Muinsuskaitseamet
6. Rahvusarhiiv
7. Tartu Ülikool
8. Kultuuriministeerium

RISKID JA NENDE MAANDAMINE

Kõikide riskide jälgija, peamine maandaja ja realiseerumise eest vastutaja on Kultuuriministeerium kui tegevuskava omanik ja peavastutaja.

Riski kategooria	Võimalik risk	Mõju	Tõenäosus	Maandamismeetmed
Tehnoloogia- või tarnijarisk	Risk realiseerub, kui digimine või arendusetapid ei õnnestu plaanitud mahus ja kvaliteedis isegi mõningase projekti eelarve või ajakava suurendamise järel. Selle põhjuseks võib olla kas tarnija suutmatus oma kohustusi täita või tehnilised probleemid (eesmärgiks seatud maht või kvaliteet on füüsiliselt võimatu). Riski realiseerumisel satub ohtu projekti eesmärkide ning seega ka Euroopa Liidu ees võetud kohustuste täitmine. See omakorda ohustab kogu projekti rahastusskeemi. Samuti jääb osa kultuuripärandist digimata.	Projekti tasemel suur, tegevuskava tasemel väike.	Keskmine	Kõigis projektides on eelarvesse planeeritud nii rahaline kui ka ajaline puhver, mida kontrollib projektijuht. Puhver võimaldab riski realiseerudes operatiivselt reageerida, võimaldades inertsematel juhtrühmadel otsusele jõuda. Mäluasutused panustavad projektidesse spetsialistid, kes on suutelised tehnoloogilise riski kasvu õigeaegselt tuvastama, olles võimelised eristama objektiivseid asjaolusid ebaobjektiivsetest.
Mäluasutuse ebapiisav panus	Risk realiseerub, kui mäluasutus ei panusta piisavas mahus või kvaliteedis kompetentsi. Selle põhjuseks võib olla kas kokkulepetest taganemine, objektiivsed põhjused (töötaja haigestumine vms) või esialgse töö mahu hinnangu ebatäpseks osutumine. Riski loetakse realiseerunuks, kui projektijuhil ei õnnestu probleemi projekti tasemel ka juhtrühma kaasates lahendada.	Projekti tasemel suur, tegevuskava tasemel väike (digimis- ja analüüsiprojektid) kuni keskmine (arendusprojektid)	Keskmine	Loodud on digipöörde juhtrühm, mille üheks peamiseks funktsiooniks on liikmete kaudu projekti elluviijate panuse tagamine. Probleemi ilmnemisel eskaleeritakse see projekti tasemelt juhtrühma tasemele, vajadusel IT Nõukogu tasemele. Mäluasutused plaanivad puhvrid oma ressursikasutusse ning on valmis katma mõningase ülekulu töötundides. Juhtrühma kaudu tagatakse vajadusel kompetentside jagamine kriitiliste töötajate panuse vähenemisel objektiivsetel põhjustel.
Juhtkonna risk	Risk realiseerub, kui projekti mistahes taseme juhtorganid ei suuda jõuda vajalike otsusteni, saavutada töörahu, kvoorumit saavutades kokku tulla või osutuvad muul moel töövõimetuks, takistades seeläbi projekti eesmärkide saavutamist või projekti reglemendi täitmist rahastustingimusi täitval määral. See võib viia projekti rahastuse katkemiseni või projektide ebaõnnestumiseni sõltumata projektide seisukorrast ja nendega seotud osapoolte heast tahtest.	Projekti tasemel suur, tegevuskava tasemel suur	Keskmine	Projektide kulgemist jälgib juhtrühm, kes koguneb regulaarselt ja jälgib operatiivselt nii tegevuskava kui terviku kui ka projektide kulgu. Projektide kulgemist jälgib Kultuuriministeeriumi IT Nõukogu.

	Riski realiseerumise põhjuseks võib olla nii osapoolte suur hulk, projekti keerukus kui ka vastuolulised strateegilised või taktikalised huvid.			
Tulemuste sobilikkuse risk	Risk realiseerub, kui kas üksikute projektide või tegevuskava kui terviku tulemid ei vasta sihtrühmade ootustele. Selle läbi satub ohtu tegevuskava eesmärkide täitmine ning seeläbi Euroopa Liidu ees võetud kohustuste täitmine. Riski realiseerumise põhjuseks võivad olla nii üksikute projektide kas objektiivne või subjektiivne võimetus eesmärke saavutada kui ka projektide puudulikust koosvõimest tulenev oht tegevuskava eesmärkidele. Risk loetakse realiseerunuks, kui tegevuskava mõni alamtegevus lõpeb ilma rahuldavat tulemust saavutamata. Eriti ohtlik on arendusprojektide ebaõnnestumine: tekib oht, et digimise projektidega minnakse vajalikku baasi omamata edasi ning tulemused ei ole koosvõimeliselt kasutatavad.	Projekti tasemel suur, tegevuskava tasemel suur	Väike	Projektijuht hoiab sidet nii projektide elluviijate kui digipöörde juhtrühmaga ning eskaleerib tekkinud probleemid. Meede on eriti oluline arendusprojektide puhul, mille tulemite tarbijateks on digiteerimisega seotud projektid ja mäluasutused ise.

Lisaks võivad iga konkreetse projektiga olla seotud spetsiifilised riskid, mille maandamismehhanismid kaetakse lepingutingimustes (nt a) riigihanke tingimuste kohaselt peavad pakkujad esitama koos pakkumusega tehnilise proovitöö, mis tõestab, et kasutatav tehnoloogia võimaldab soovitud kvaliteediga kaadrid digiteerida; b) võimalusel kasutada mitmeetapilist riigihanget, kus hankija esindaja saab proovitöö teostamise juures olla; c) digimisteenuse eest tasutakse ainult üleantud ja tehniliselt kontrollitud digitud failide alusel).

LISAD

Lisa 1. Alamtegevused

Lisa 2. Eesmärgid ja mõõdikud

Lisa 1. Alamtegevused

	Nr	Projekt	Pärandiliik / tegevus	Elluviija	Projekti periood	Ajakava					
						2024	2025	2026	2027	2028	2029
1. Arendame kultuuri kättesaadavust, et see oleks elavas kasutuses ja inimestele oluline.	1.	**MuIS etapp II**	arendus	MKA	2024-2026						
	2.	**MuIS etapp III**	arendus	MKA	2026-2027						
	3.	**MuIS etapp IV**	arendus	MKA	2027-2028						
	4.	**Kultuurimälestiste registri arendus I**	arendus	MKA	2026-2028						
	5.	**Kultuurimälestiste registri arendus II**	arendus	MKA	2027-2029						
	6.	**RaRa uue digitaalarhiivi kasutajakeskkonna loomine**	arendus	RaRa	2024-2025						
	7.	**DIGARi andme- ja kodanikuteaduse arendusetapp**	arendus	RaRa	2025-2027						
	8.	**Automaatne kataloogimine ja märksõnastamine**	arendus	RaRa	2024-2025						
	9.	**Mäluasutuste ühiste ontoloogiate loomine**	analüüs	RaRa	2026						
	10.	**Mäluasutuste ühiste ontoloogiate rakendamine**	arendus	RaRa	2027						
	11.	**Rahvakultuuri andmekogu**	arendus	KuM	2024-2025						
	12.	**Failide massloovutuse lahendus**	arendus	RaRa	2024						
	13.	**Üleriigiline teenus "Raamatukogude juhtimistöölaud"**	arendus	RaRa	2024-2025						
	14.	**Ühtne üleriigiline raamatukogusüsteem: hankimine ja juurutamine**	arendus	RaRa	2024-2027						
	15.	**Sündmus-, proaktiivse- ja nõusolekuteenuse ärianalüüs ja teenusedisain**	analüüs	RaRa	2025						

	Nr	Projekt	Pärandiliik / tegevus	Elluviija	Projekti periood	Ajakava					
						2024	2025	2026	2027	2028	2029
2. Jätkame pärandi massdigimist koordineeritult ja lähtuvalt kasutajate huvidest.	16.	**Esemete ja kinnismälestiste 3D-digimise analüüs**	analüüs	MKA	2025						
	17.	**Fotopärandi hetkeolukord**	analüüs	RA	2024-2025						
	18.	**Kinnistuarhiivide kinnistusregistrid**	dokumendid/digimine	RA	2024-2026						
	19.	**Nõukogude-aegsete loominguliste liitude, kultuuri-ja teadusasutuste arhiivid**	dokumendid/digimine	RA	2024-2026						
	20.	**Hoonete tüüpprojektid Eesti Projekti arhiivis**	dokumendid/digimine	RA	2026-2027						
	21.	**Isikute, suguvõsade ja mõisate arhiivid**	dokumendid/digimine	RA	2026-2027						
	22.	**Tartu linna ajalooga seotud arhiivid**	dokumendid/digimine	RA	2028-2029						
	23.	**Eesti Vabariigi riigiasutuste dokumendid 1918-1944**	dokumendid/digimine	RA	2028-2029						
	24.	**Riigikogu istungite videosalvestised 1999-2012 VHSidel**	film/digimine	RA	2024-2025						
	25.	**Viimased digimata Tallinnfilmi mustvalged ringvaated**	film/digimine	RA	2028						
	26.	**Eesti Telefilmi 16 mm filmide digimine**	film/digimine	ERR	2025						
	27.	**Eesti Telefilmi 16 mm ja 35 mm filmide magnetheli digimine**	film/digimine	ERR	2026						
	28.	**ERR AK kroonika**	film/digimine	ERR	2026-2027						
	29.	**Vanema perioodi mustvalged negatiivid**	foto/digimine	RA	2026-2027						
	30.	**Uuema perioodi värvinegatiivid**	foto/digimine	RA	2027-2028						
	31.	**Väliseesti kirjandus (sh perioodika ja teaduslikud separaadid)**	trükis/digimine	RaRa	2024-2026						
	32.	**Eesti teadustrükised, RB ja estonica kogud**	trükis/digimine	RaRa	2026-2027						
	33.	**Vanem eesti perioodika (kuni 1944)**	trükis/digimine	RaRa	2027-2028						
	34.	**Nõukogude perioodi eesti perioodika 1944-1991**	trükis/digimine	RaRa	2028-2029						
	35.	**Esemepärand 2D I**	esemed/digimine	MKA/ERM	2026-2027						
	36.	**Esemepärand 2D II**	esemed/digimine	MKA/Eesti	2027-2028						
	37.	**Kõnekad objektid ammustest aegadest muuseumide kogudes 3D**	esemed/digimine	Eesti Merem	2026-2027						
	38.	**Kõrge kultuuriväärtusega, suure kasutatavusega või ohustatud kinnismälestised 3D I**	kinnismälestised/digimine	MKA	2026-2027						
	39.	**Kõrge kultuuriväärtusega, suure kasutatavusega või ohustatud kinnismälestised 3D II**	kinnismälestised/digimine	MKA	2027-2028						
	40.	**Kõrge kultuuriväärtusega, suure kasutatavusega või ohustatud kinnismälestised 3D III**	kinnismälestised/digimine	MKA	2028-2029						
3. Tagame pärandi säilimise	41.	**Pikaajaline säilitamine väljaspool riigipiiri**	planeerimine	KuM	2024-2026						
4. Teavitamine	42.	**Koolitused, seminarid, konverentsid**	teavitustegevus	KuM	2025-2029						

Lisa 2. Eesmärgid ja mõõdikud

Alameesmärk	Mõõdik	Mõõdiku tüüp	Sihttase 2029	Vastutaja
1. Arendame kultuuri kättesaadavust, et see oleks elavas kasutuses ja inimestele oluline.	1.1. MuIS 2.0 etapid II-IV	Tulemus	1	Muinsuskaitseamet
	1.2. Kultuurimälestiste register	Tulemus	1	Muinsuskaitseamet
	1.3. RaRa uue digitaalarhiivi kasutajakeskkond	Tulemus	1	Eesti Rahvusraamatukogu
	1.4. DIGARi andme- ja kodanikuteaduse arendusetapp	Tulemus	1	Eesti Rahvusraamatukogu
	1.5. Automaatse kataloogimise ja märksõnastamise rakendus	Tulemus	1	Eesti Rahvusraamatukogu
	1.6. Mäluasutuste ühised ontoloogiad	Tulemus	1	Eesti Rahvusraamatukogu
	1.7. Rahvakultuuri andmekogu	Tulemus	1	Kultuuriministeerium
	1.8. Failide massloovutuse lahendus	Tulemus	1	Eesti Rahvusraamatukogu
	1.9. Üleriigiline teenus "Raamatukogude juhtimistöölaud"	Tulemus	1	Eesti Rahvusraamatukogu
	1.10. Ühtne üleriigiline raamatukogusüsteem	Tulemus	1	Eesti Rahvusraamatukogu
	1.11. Digipärandile ligipääsu pakkuvate platvormide kasutus ja kasutajaprofiilid - mõõdik väljatöötamisel	Tulemus	N/A	Kultuuriministeerium
	1.12. Kasutajate rahulolu digipärandile ligipääsu pakkuvate platvormidega, sh digipärandi kasutusjuhud - mõõdik väljatöötamisel	Rahulolu	N/A	Kultuuriministeerium
	1.13. Elanike teadlikkus digipärandi kasutamise võimalustest, sh mittekasutajate uurimine - mõõdik väljatöötamisel	Teadlikkus	N/A	Kultuuriministeerium
	1.14. Digipärandi majanduslik mõju ja efektiivsus - mõõdik väljatöötamisel	Mõju	N/A	Kultuuriministeerium
2. Jätkame pärandi massdigimist koordineeritult ja lähtuvalt kasutajate huvidest.	2.1. Dokumendipärandi digitud objektid (lk)	Väljund, tulemus	46 180 611	Rahvusarhiiv
	2.2. Esemepärandi digitud objektid (tk)	Väljund, tulemus	638 006	Muinsuskaitseamet, Eesti Rahva Muuseum, Eesti Meremuuseum, Eesti Ajaloomuuseum
	2.3. Filmipärandi digitud objektid (t)	Väljund, tulemus	7 806	Eesti Rahvusringhääling, Rahvusarhiiv
	2.4. Fotopärandi digitud objektid (tk)	Väljund, tulemus	2 671 825	Rahvusarhiiv
	2.6. Trükipärandi digitud objektid (lk)	Väljund, tulemus	20 297 200	Eesti Rahvusraamatukogu
	2.7 Piroriteetsete kinnismälestiste 3D digitud objektid (tk)	Väljund, tulemus	50	Muinsuskaitseamet
3. Tagame pärandi säilimise tulevastele põlvedele, olenemata kriisidest maailmas.	3.1 Digitaalse kultuuripärandi pikaajalise säilitamise lahendus väljaspool riigipiiri	Tulemus	1	Kultuuriministeerium
4. Valdkonna ja avalikkuse teavitamine	4.1 Läbi viidud koolitused, seminarid, konverentsid	Tulemus	10	Kultuuriministeerium